

СТАНОВИЩЕ

От: доц. д-р Марко Петков Димитров

Университет за национално и световно стопанство – София

Научна специалност: 2.2. История и археология (История на България)

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност, 05.03.06 История на България (История на Българското възраждане)

Автор на дисертационния труд: Ивайло Валентинов Найденов

Тема на дисертационния труд: Предприемаческата дейност на братя Пулиеви между традицията и модерността (търговски практики и стратегии през епохата на Възраждането).

Научен ръководител: проф. д-р Пламен Митев

Ивайло Найденов се е обучавал по докторантска програма към катедра „История на България“ в Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

Представеният за защита дисертационен труд е с общ обем от 524 страници. Състои се от увод, четири глави, заключение, библиография и терминологичен речник. По отношение на структурата, трябва да се отбележи, че авторът е избрал да разположи по нетипичен начин още една нейна част – приложения (общо около 90 стр.), които са поставени в края на три от четирите глави (първа, втора и четвърта).

В края на дисертацията Ивайло Найденов и представил една респектираща библиография. Използвани са 26 архивни фонда, 59 единици публикувани спомени и обзори на архиви, 50 старопечатни издания (две на гръцки език), 6 възрожденски вестника и списания. Впечатлява и обемът на използваните научни изследвания, които се отнасят или са близки до темата на дисертацията. Това са общо 396 заглавия, от които 69 на чужди езици (английски, френски, гръцки).

Още тук ще отбележа, че библиографията и приложенията представляват един значителен положителен елемент на дисертационния труд. Тази констатация се отнася особено за приложенията, в които има събрани и подредени голямо количество статистическа информация и факти. Те могат да бъдат полезни за други изследователи на българската възрожденска икономика. В част от информацията се

съдържат данни, касаещи и други аспекти на българската история през Възраждането, а също така и други обществени и хуманитарни науки.

Темата на дисертационния труд е значима за изследването на историята на българите през XIX век, но и не само за това време. Тя има свое особено място в икономическата история на България и нейното разработване допринася за детайлизираното ѝ изследване. Скрупулезното запознаване и използването на огромно количество литература и богатата изворова база позволяват на Найденов точно да формулира и аргументирано да защити основната си теза.

Докторантът си е поставил за **цел да** „проследи предприемаческата дейност“ на братята Христо, Никола и Иван Пулиевци, като я постави в контекста на проблема за модерността в българската история, особено актуален днес. Тази цел е изпълнена, дори е постигнато много повече. Чрез дейността на тази търговска фирма се разкриват подробности от някои общи характеристики на българската възрожденска икономика – производството, насоките и обхвата на търговията, стоковия асортимент и др. Много от тези неща са останали в страни от търсаческите усилия на Найденов, тъй като не са в изследователското поле на труда, но те се съдържат в „суров“ вид в изобилието от информация в приложенията.

За постигането на очертаната цел на изследването докторантът си е поставил конкретни задачи, които е разрешил в много голяма степен. За това са използвани различни методи. Те са му помогнали да се справи с огромното количество информация, която е вкарал в оборот.

Уводът на дисертацията е организиран според стандартните изисквания. Авторът показва завидни познания върху историографските проблеми на Българското възраждане, аргументирани са причините, поради които е избрана темата, поставени са някои въпроси, които все още не са намерили своето задоволително разрешение в историографията, или въобще не са привличали вниманието на изследователите. Вече стана дума по-горе за богатата изворова база, използвана в изследването на Найденов. Тук ще отбележа още веднъж, че от изследователския поглед на автора не е останало скрито нито едно национално архивохранилище, като са използвани и полезни за темата регионални архиви.

Още в увода (стр. 25) Найденов поставя въпроса за „модерността“, като елемент от характеристиката на възрожденската епоха в българската история. Това е един значителен и комплициран проблем и, според мене, изложението по него в текста е непълно и в известна степен едностранчиво. Работата само ще спечели, ако авторът покаже своята позиция по този дискуссионен въпрос. Още повече, че терминът присъства в самото заглавие на дисертацията, което значи, че той е основен в нея.

В **първа глава** Найденов разкрива роднинските корени (генеалогията) и връзки на Пулиеви. Наред с това е направено усилие да се изяснят предпоставките и факторите, които превръщат някои от членовете на тази фамилия в „далновидни предприемачи“ (стр. 25). Авторът добре очертава средата, в която работят и се развиват представителите на Пулиевия род. В различните условия от двете страни на р. Дунав Найденов подозира източникът на конфликта между традицията и модерността, изразен в редица противоречия между отделните представители на рода за това, как се прави бизнес („алъш-вериш“ – както сам пише Найденов). Същевременно голямата и заплетена в роднински връзки фамилия Пулиеви е поставена в реалната социална и икономическа среда на Османската империя през XIX в., като е показано нейното влияние върху дейността на тези карловци.

На стр. 70-71 докторантът използва термина „протоиндустриално производство“. Очевидно е от текста, че се има предвид занаятчийско производство. Проблемът с т. нар. „протоиндустриална“ епоха (протоиндустриализация) е доста комплициран в чуждата историография по стопанска история и е предмет на продължаващи дискусии. В България той все още не е получил подобаващо внимание, макар че има известни писания по него. Не винаги и не всички изследователи приемат занаятчийското производство като синоним на „протоиндустриализация“. Поставям този въпрос не като упрек, а със скритото намерение да предизвикам интереса на докторанта към него, защото „протоиндустриализацията“ е елемент, и то много важен, според мене, за изясняване на процесите, които се развиват в икономиката на българските земи през Възраждането и има връзка с следващото развитие на България.

Още нещо. По отношение на структурата на първа глава си позволявам една препоръка. Може да се помисли за по-различна организация при евентуално бъдещо издаване на дисертацията в книга (което горещо препоръчвам). Става дума за параграфите от I.6.1, I.6.2, I.6.3, може би и I.7, които биха могли да бъдат обособени като отделна част (въведени, глава ???).

От гледната точка на стопанската история **втора глава** на дисертацията е възлова (основна), защото в нея се разкрива цялостната стопанска дейност на братя Пулиеви. Подробно са разгледани, до колкото позволява изворовата база, всички аспекти на тази дейност – съдружничеството с братя Георгиеви, организацията и териториалния обхват на търговската дейност, вложения капитал, асортимента на стоките, с които търгуват Пулиеви. Отделен параграф е посветен на стопанските дейности, различни от търговската, които се упражняват от тяхната фирма.

Много добро постижение във втора глава е очертаването на т. нар. от автора „социална мрежа“ изградена от братя Пулиеви, в съдружие с техните братовчеди

Георгиеви. Така най-добре са показани функционирането на фирмата, мащабите на нейната дейност, сложността на взаимовръзките вътре в нея и отношенията с външните контрагенти.

В приложението към втора глава са включени голямо количество таблици, графики и схеми, съдържащи обилна информация за икономиката на българските земи през XIX в. В тази посока ще си позволя още една препоръка към докторанта. В бъдещата си работа той може да използва тези данни за по-задълбочено изследване на дейността на братя Пулиеви от чисто стопанска гледна точка, което би било още един принос към разработването на българската стопанска история. Например, може да се изясни такъв въпрос като особеностите на търговията със стоки от българските територии и търговията с вносни стоки (какво се внася и какво се изнася). Фирмата само с износ на стоки ли се занимава или има и обратна дейност – внос. Може да се търси мястото на търговията в Османската империя, включително в българските земи, в системата на европейската търговия и т. н.

В **трета глава** е показана средата, в която Пулиеви осъществяват своята дейност. Докторантът се фокусира върху предприемаческите практики на тези карловци, които нарича „търговски етичен кодекс“. Разглеждането на тази страна от стопанската им дейност става от една страна, в контекста на възрожденската традиция за правене на „алъш-вериш“, а от друга, са търсени проекции на т. нар. модерност, навлязла в българските земи през XIX в. Найденов поставя на преоценка разпространеното в историографията мнение за Пулиеви като стопански дейци използващи повече традиционни начини и форми на търговия. Като излага примери за модерни за времето си методи и практики, влизаци в арсенала на карловската търговска фамилия, авторът прави опит да промени в известна степен това схващане. Към тези усилия на автора може да се прибави още един аргумент - модерността (както я разбира Найденов) в търговската дейност на Пулиеви се обуславя в голяма степен и от насоките и полето на активност на тази дейност. За да бъде фамилията ефективна и успешна в търговията с развити в търговско отношение региони и страни, прилагането на новите инструменти е просто са жизнено необходимо.

В **четвърта глава** обект на изследване са имущественото положение и обществената дейност на Пулиеви. На базата на ограничения изворов материал авторът е направил възможното да разкрие финансовото състояние на някои членове на фамилията, мястото, което тези карловци заемат в обществения и културен живот през Възраждането.

Авторефератът е организиран съобразно всички изисквания за кратко изложение на целите, задачите и съдържанието на един дисертационен труд. В края на автореферата авторът е отбелязал девет приноса. Смятам, че те са релевантни и са

защитени в текста. Доста щедро са изброени и публикациите на Найденов по темата на дисертацията (общо девет). Всички те представляват детайлни разработки на отделни елементи от труда.

Дисертацията на колегата Найденов представлява един напълно завършен труд със съществени приноси в разработването на стопанската и гражданска история в епохата на Българското възраждане. От съдържанието му на публиката стават ясни сложността и разнообразието на стопанската активност на карловските търговци Пулиев и с това се променя в значителна степен представата ни за обществения и икономически живот на българите през този период. Това е аргумент в подкрепа на необходимостта дисертацията на Найденов да намери своето подобаващо място в историографията за Българското възраждане и на лавиците в книжарниците.

В изложението по-горе бяха направени някои бележки и препоръки към съдържането на предложената за защита дисертация. Могат да се появят и други такива. Възникват въпроси. Всичко това, обаче, също може да се причисли към положителните страни на труда на колегата Найденов. Предизвикването на полемика не трябва да се асоциира с неуважение към авторските тези, особено, когато те са аргументирани и защитени добре.

В заключение искам още веднъж да подчертая, че докторантът се е справил отлично със задачата, която си е поставил с разработването на темата. Представеният дисертационен труд отговаря напълно на изисквания на ЗРАСРБ и на основание на изложеното по-горе препоръчвам на почитаемото жури **да присъди** на Ивайло Валентинов Найденов образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.2. История и археология, Научна специалност 05.03.02 История на България (История на Българското възраждане), за което ще дам убедено своя **положителен глас**.

16.05.2017 г.
гр. София

доц. д-р Марко Димитров